

परिपत्रक

**विषय : दैनंदिन प्रशासकीय कामकाजात मराठी भाषेचा वापर करण्याबाबतच्या तरतूदी
एकत्रितपणे उपलब्ध करून देणेबाबत.**

संदर्भ: १. प्रशासकीय परिपत्रक क्र. ६०९ दि.२९.०९.२०२०.

२. शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२०२२/प्र.क्र.६२/भाषा-२ दि.०९.०५.२०२२.

महाराष्ट्र शासनाचे दैनंदिन प्रशासकीय कामकाजात मराठी भाषेच्या वापराबाबतचे धोरण पूर्वीच्या म.रा.वि.मंडळ व तद्नंतर महावितरण कंपनीमध्येही वेळोवेळी अंगीकृत करण्यात आलेले आहे. या अनुषंगाने अपरिहार्यता/ वर्जित प्रयोजने वगळता मराठी भाषेचा दैनंदिन प्रशासकीय कामकाजात वापर करण्याबाबतच्या सूचना/ निर्देश शासनाच्या धर्तीवर निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत. त्या अनुषंगाने प्रशासकीय परिपत्रक क्र. ६०९ दि.२९.०९.२०२० अन्वये नजीकच्या काळात याविषयी सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या असून त्या सूचनांची अंमलबजावणी कंपनीमध्ये करण्यात येत आहे.

२. आता, शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२०२२/प्र.क्र.६२/भाषा-२ दि.०९.०५.२०२२ नुसार प्रशासकीय कामकाजातील मराठी भाषेची व्याप्ती वाढविण्याच्या अनुषंगाने प्रशासकीय कामकाजात मराठी भाषेच्या वापराची प्रयोजने निश्चित करण्यासाठी आणि जनसंवाद व जनहिताशी संबंधित बाबींमध्ये शासकीय कार्यालयांकडून मराठी भाषेचा वापर करण्यात यावा, यासाठी महाराष्ट्र राजभाषा (सुधारणा) अधिनियम, २०२१ दि.१६.०७.२०२१ रोजी राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात आले आहे व या सुधारीत कलमांचा समावेश करून महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ ची मराठी व इंग्रजी अद्ययावत आवृत्ती शासन निर्णय दि.०९.०५.२०२२ सोबत जोडण्यात आलेली आहे.

३. प्रशासकीय कार्यालये आणि स्थानिक प्राधिकरणे यांच्या कामकाजात मराठी भाषेचा वापर करण्याबाबतच्या तरतूदी एकत्रितरित्या दि.०९.०५.२०२२ च्या शासन निर्णयान्वये उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या आहेत. सदर तरतूदीनुसार योग्य ती कार्यवाही सर्व प्रशासकीय विभाग कार्यालये आणि स्थानिक प्राधिकरणे यांनी करावी अशा सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या असून, कंपनीच्या सर्व कार्यालयांना निर्देशित करण्यात येते की, मराठी भाषा विभाग महाराष्ट्र शासन यांचा दि.०९.०५.२०२२ च्या शासन निर्णयामध्ये दिलेल्या सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करावे.

४. सदर प्रशासकीय परिपत्रक कंपनीच्या e-library वर उपलब्ध करण्यात आलेले आहे.

सोबत: शासन निर्णय दि.०९.०५.२०२२.

(अ.म.भादीकर)

कार्यकारी संचालक (मासं)

प्रत सविनय सादर:

संचालक (संचलन)/ (वित्त)/ (वाणिज्य)/ (प्रकल्प)/ (मासं) म.रा.वि.वि.कं.मर्या.,सांघिक कार्यालय, मुंबई.

प्रत सस्नेह रवाना:

- १) सह व्यवस्थापकीय संचालक, म.रा.वि.वि.कं.मर्या. प्रादेशिक कार्यालय औरंगाबाद/ कल्याण.
- २) प्रादेशिक संचालक, म.रा.वि.वि.कं.मर्या. प्रादेशिक कार्यालय पुणे/ नागपूर.
- ३) कार्यकारी संचालक (सुवअं)/ (वित्त)/ (महसूल व देयके) म.रा.वि.वि.कं.मर्या.,सांघिक कार्यालय, मुंबई.

प्रत रवाना:

- १) मुख्य महाव्यवस्थापक (तां/आ)/ (सांघिक वित्त)/ (अंतर्गत लेखा परिक्षण) / (सांघिक लेखा) / (माहिती तंत्रज्ञान) / मुख्य विधी अधिकारी, म.रा.वि.वि.कं.मर्या.,सांघिक कार्यालय, मुंबई.
- २) मुख्य महाव्यवस्थापक (प्रवसु) म.रा.वि.वि.कं.मर्या.,नाशिक.
- ३) मुख्य अभियंता (स्थापत्य), स्थापत्य परिमंडल, म.रा.वि.वि.कं.मर्या., मुंबई.
- ४) मुख्य अभियंता, म.रा.वि.वि.कं.मर्या. परिमंडळ कार्यालय (सर्व)
- ५) महाव्यवस्थापक (मासं)/ (नियोजन), म.रा.वि.वि.कं.मर्या.,सांघिक कार्यालय, मुंबई.
- ६) मुख्य औद्योगिक संबंध अधिकारी/ मुख्य जनसंपर्क अधिकारी, म.रा.वि.वि.कं.मर्या.,सांघिक कार्यालय, मुंबई.
- ७) मा.अध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक यांचे विशेष कार्यकारी अधिकारी, म.रा.वि.वि.कं.मर्या.,सांघिक कार्यालय, मुंबई.

प्रशासकीय कार्यालये आणि स्थानिक प्राधिकरणे यांच्या कामकाजात मराठी भाषेचा वापर करण्याबाबतच्या तरतूदी एकत्रितपणे उपलब्ध करून देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

मराठी भाषा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२०२२/प्र.क्र.६२/भाषा-२

नवीन प्रशासकीय भवन, ८ वा मजला,

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२,

दिनांक : ०९.०५.२०२२

वाचा :-

- १) महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४, दि. ११.०१.१९६५
- २) महाराष्ट्र राजभाषा (सुधारणा) अधिनियम, २०२१, दि. १६.०७.२०२१
- ३) महाराष्ट्र स्थानिक प्राधिकरणे (राजभाषा) अधिनियम, २०२२, दि. ०७.०४.२०२२

शासन निर्णय:-

महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ अन्वये महाराष्ट्र राज्याची राजभाषा म्हणून देवनागरी लिपीतील मराठी भाषेचा अंगीकार करण्यात आला आहे. प्रशासकीय कामकाजातील मराठी भाषेची व्याप्ती वाढविण्याच्या अनुषंगाने प्रशासकीय कामकाजात मराठी भाषेच्या वापराची प्रयोजने निश्चित करण्यासाठी आणि जनसंवाद व जनहीताशी संबंधित बाबींमध्ये शासकीय कार्यालयांकडून मराठी भाषेचा वापर करण्यात यावा यासाठी “महाराष्ट्र राजभाषा (सुधारणा) अधिनियम, २०२१” दि. १६.०७.२०२१ रोजी राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात आला आहे. या सुधारीत कलमांचा समावेश करून महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ ची मराठी व इंग्रजी अद्ययावत आवृत्ती सोबत जोडली आहे.

२. तसेच, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या कामकाजात मराठी भाषेच्या वापराची प्रयोजने निश्चित करून जनसंवाद व जनहीताशी संबंधित बाबींमध्ये मराठी भाषेचा वापर होण्यासाठी “महाराष्ट्र स्थानिक प्राधिकरणे (राजभाषा) अधिनियम, २०२२” दि. ०७.०४.२०२२ रोजी राजपत्रात प्रसिध्द करण्यात आला आहे.

३. प्रशासकीय कार्यालये आणि स्थानिक प्राधिकरणे यांच्या कामकाजात मराठी भाषेचा वापर करण्याबाबतच्या तरतूदी एकत्रितरित्या या शासन निर्णयान्वये उपलब्ध करून देण्यात येत आहेत. यातील तरतुदीनुसार योग्य ती कार्यवाही सर्व प्रशासकीय विभाग, शासकीय कार्यालये आणि स्थानिक प्राधिकरणे यांनी करावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२२०५०९१७४५४३८१३३ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

MILIND BHAGWAN
GAWADE

Digitally signed by MILIND BHAGWAN GAWADE
DN: cn=IN, o=GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, ou=MARATHI LANGUAGE
DEPARTMENT, postalCode=400032, st=Maharashtra,
2.5.4.20=d043e1f55c6ded344fbee8801d8c286bdfcafae54c716c9b31b47b
87a9476, pseudonym=3FD721BE2B19DF245E0157FD3DC7826475009465,
serialNumber=EF77B84EAC7F67E3E3493144EF060FA1CB47DEA328E1156
CA04D38F4206E1, cn=MILIND BHAGWAN GAWADE
Date: 2022.05.09 17:48:15 +05'30'

(मिलिंद गवादे)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा.राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई ४०० ०३५
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४) मा.मंत्री / राज्यमंत्री, मराठी भाषा यांचे विशेष कार्य अधिकारी, मंत्रालय, मुंबई
- ५) सर्व मा. मंत्री व राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ६) मा. सभापती/उपसभापती, विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
- ७) मा. अध्यक्ष/उपाध्यक्ष, विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
- ८) मा. विरोधी पक्ष नेता, विधानपरिषद/विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
- ९) मा. अध्यक्ष व सदस्य, मराठी भाषा समिती, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
- १०) मा. मुख्य सचिव यांचे सह सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
- ११) प्रधान सचिव (मराठी भाषा विभाग), मंत्रालय, मुंबई
- १२) प्रबंधक, मूल शाखा, उच्च न्यायालय, मुंबई (पत्राने)
- १३) प्रबंधक, अपील शाखा, उच्च न्यायालय, मुंबई (पत्राने)
- १४) लोकायुक्त व उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, नवीन प्रशासन भवन, मंत्रालय, मुंबई
- १५) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई (पत्राने)
- १६) सह सचिव, मराठी भाषा विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
- १७) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१, मुंबई/महाराष्ट्र-२, नागपूर
- १८) महालेखापाल (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र-१, मुंबई/महाराष्ट्र-२, नागपूर
- १९) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
- २०) निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
- २१) सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- २२) सर्व अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, मराठी भाषा विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- २३) भाषा संचालक, भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- २४) संचालक, राज्य मराठी विकास संस्था, मुंबई
- २५) सचिव, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई
- २६) सचिव, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ, मुंबई
- २७) निवड नस्ती/भाषा-२

महाराष्ट्र शासन
विधि व न्याय विभाग

सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५
महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४
(दिनांक ३१ मार्च २०२२ पर्यंत सुधारित)

Maharashtra Act No. V of 1965
THE MAHARASHTRA OFFICIAL
LANGUAGES ACT, 1964

(As modified upto the 31st March, 2022)

व्यवस्थापक, शासकीय मुद्रणालय व लेखन सामग्री भांडार, कोल्हापूर यांच्याकडून भारतात मुद्रित आणि
संचालक, शासन मुद्रण व लेखनसामग्री, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई-४०० ००४ यांच्याकडून प्रकाशित.

२०२२

[किंमत : रुपये ००.००]

महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४
सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५

अनुक्रमणिका

उद्देशिका.

कलमे.

पृष्ठे

१. लघु संज्ञा, विस्तार व प्रारंभ	१
१ अ. राज्याची राजभाषा मराठी असणे.	
२. व्याख्या.	१
३. राज्य विधानमंडळातील वापरासाठी इंग्रजी भाषा चालू ठेवणे. ..	२
४. राज्याच्या शासकीय प्रयोजनांसाठी राजभाषा.	२
५. विधेयके वगैरे मध्ये मराठी भाषेचा वापर करणे.	३
५ अ. या अधिनियमाची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी धोरणांमध्ये तरतुदी करणे.	३
५ ब. मराठी भाषा अधिकारी पदनिर्देशित करणे.	३
५ क. राज्य मराठी भाषा समिती घटित करणे.	४
५ ड. जिल्हा मराठी भाषा समिती घटित करणे.	४
५ ई. जिल्हा मराठी भाषा समितीचे अधिकार व कार्ये.	५
५ फ. मराठी भाषेच्या वापराबाबत स्वयंप्रेरणेने प्रकटीकरण.	६
५ ग. अंमलबजावणी व अनुपालन करण्याची जबाबदारी.	६
५ ह. निदेश देण्याचा शासनाचा अधिकार.	६
५ आय. शिक्षा.	६
६. नियम करण्याची शक्ती.	६

सन १९६५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ५^१

महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४

[राज्यपाल यांची संमती मिळाल्यानंतर महाराष्ट्र शासनाच्या राजपत्रात
दिनांक ११ जानेवारी, १९६५ रोजी प्रथम (इंग्रजीत) प्रसिद्ध केलेला.]

या अधिनियमात, पुढील सुधारणा अधिनियमांद्वारे सुधारणा करण्यात आल्या :—

सन १९९६ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २ (३-१-१९९६)*

सन २०१५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३६ (२१-८-२०१५)*

सन २०२१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १४ (१६-७-२०२१)*

राज्याच्या विधानमंडळाची प्रयोजने समाविष्ट करून राज्याच्या शासकीय प्रयोजनांकरिता उपयोगात
आणावयाच्या भाषांचा अंगीकार करण्यासाठी तरतूद करण्याबाबत अधिनियम.

ज्याअर्थी, राज्याच्या विधानमंडळाची प्रयोजने समाविष्ट करून राज्याच्या शासकीय प्रयोजनांकरिता उपयोगात
आणावयाच्या भाषांचा अंगीकार करण्यासाठी तरतूद करणे इष्ट आहे; त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या
पंधराव्या वर्षी याद्वारे पुढीलप्रमाणे अधिनियम करण्यात येत आहे :—

१. (१) या अधिनियमास, महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ असे म्हणावे.

(२) तो संबंध महाराष्ट्र राज्यास लागू असेल.

(३) हे कलम आणि कलम ३ ही, दिनांक २६ जानेवारी, १९६५ रोजी अंमलात येतील; आणि या
अधिनियमाचे बाकीचे उपबंध, राज्य सरकार राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे जी तारीख नेमील त्या तारखेस†
अंमलात येतील; आणि या अधिनियमाच्या निरनिराळ्या उपबंधांसाठी किंवा त्या उपबंधात निर्दिष्ट केलेल्या
निरनिराळ्या बाबींसाठी निरनिराळ्या तारखा नेमता येतील.

‡[१अ. महाराष्ट्र राज्याची राजभाषा मराठी असेल.]

लघु संज्ञा,
विस्तार व
प्रारंभ.

राज्याची
राजभाषा
मराठी असणे.
व्याख्या.

२. संदर्भावरून अन्यथा अर्थ लावणे आवश्यक नसेल तर, या अधिनियमात,—

(अ) "नेमलेला दिवस" या संज्ञेचा अर्थ, कलम ३ च्या संबंधात दिनांक २६ जानेवारी, १९६५ आणि
या अधिनियमाच्या इतर कोणत्याही उपबंधाच्या संबंधात किंवा त्या मधील कोणत्याही बाबीसंबंधीच्या
अशा कोणत्याही उपबंधाच्या संबंधात ज्या तारखेस तो उपबंध किंवा त्या बाबीसंबंधीचा कोणताही उपबंध
अंमलात येईल ती तारीख असा समजावा;

(ब) "संविधान" म्हणजे भारताचे संविधान;

‡[(ब-१) "जिल्हा मराठी भाषा समिती" याचा अर्थ, कलम ५ड अन्वये प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये घटित
केलेली जिल्हा मराठी भाषा समिती, असा आहे;]

१. उद्देश व कारणे यांच्या निवेदनासाठी, महाराष्ट्र शासन राजपत्र, १९६४, भाग पाच, जादा पृष्ठ ३६४ पहा.

२. सन २०१५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३६, कलम २ द्वारे, हे कलम समाविष्ट केले.

३. सन २०२१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १४, कलम २(क) द्वारे, हा खंड समाविष्ट केला.

* ही खूण अधिनियमाच्या प्रारंभाचा दिनांक दर्शविते.

† शासकीय अधिसूचना, सा.प्र.वि. क्रमांक. ओएफएल-१०६६(एक)-एम, दिनांक ३० एप्रिल, १९६६ अन्वये कलम
४ व ६, दिनांक १ मे, १९६६ पासून अंमलात आली.

‡ शासकीय अधिसूचना, सा.प्र.वि.क्रमांक. ओएफएल-१०९५/७३७/सीआर-३६/९५/२०-बी, दिनांक १४ ऑगस्ट,
१९९५ अन्वये कलम ५, दिनांक १५ ऑगस्ट, १९९५ पासून अंमलात आले.

(२)

^१[(क) "मराठी" याचा अर्थ, वेळोवेळी काढण्यात आलेल्या शासन निर्णयान्वये राज्यात जिचा अंगीकार केला आहे अशी देवनागरी लिपीतील मराठी भाषा, असा आहे;]

^२[(ड) "मराठी भाषा अधिकारी" याचा अर्थ, कलम ५ब च्या पोट-कलम (१) अन्वये मराठी भाषा अधिकारी म्हणून पदनिर्देशित केलेला अधिकारी, असा आहे;

(ई) "विहित" याचा अर्थ, नियमांद्वारे विहित, असा आहे;

(फ) "राज्य शासन" याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासन, असा आहे;

(ग) "राज्य मराठी भाषा समिती" याचा अर्थ, कलम ५क अन्वये घटित केलेली राज्य मराठी भाषा समिती, असा आहे.]

राज्य ३. संविधानाच्या अनुच्छेद २१० मध्ये नमूद केलेला संविधानाच्या प्रारंभापासूनचा पंधरा वर्षांचा कालावधी समाप्त झाला तरी, नेमलेल्या दिवसापासून राज्याच्या विधानमंडळातील कामकाज चालविण्याकरिता हिंदी व मराठी या भाषांखेरीज इंग्रजी भाषेचा वापर करणे चालू ठेवता येईल.
विधानमंडळातील वापरासाठी इंग्रजी भाषा चालू ठेवणे.

राज्याच्या ४. ^३[(१)] या अधिनियमाच्या उपबंधांस अधीन राहून, नेमलेल्या दिवसापासून मराठी ही, राज्य सरकार शासकीय **राजपत्रात** वेळोवेळी प्रसिद्ध केलेल्या नियमांद्वारे निर्दिष्ट करील अशा प्रयोजनांव्यतिरिक्त संविधानाच्या प्रयोजनांसाठी अनुच्छेद ३४५ मध्ये उल्लेख केलेल्या सर्व शासकीय प्रयोजनांकरिता महाराष्ट्र राज्याच्या संबंधात उपयोगात राजभाषा. आणावयाची भाषा असेल; आणि अशा वर्जित प्रयोजनांकरिता राजभाषा म्हणून हिंदीचा उपयोग करता येईल.

^३[(२) या कलमाच्या पोट-कलम (१) खालील सर्व शासकीय प्रयोजनांमध्ये पुढील शासकीय प्रयोजनांचा समावेश असेल :—

(अ) राज्य शासनाच्या सर्व कार्यालयांचा सर्व अंतर्गत व्यवहार किंवा कामकाज;

(ब) राज्य शासनाच्या सर्व कार्यालयांद्वारे राज्यातील जनतेबरोबर करावयाचे सर्व संदेशवहन व पत्रव्यवहार;

(क) सर्व टिप्पण्या, मसुदे आणि त्यावरील सर्व शेरे, अभिप्राय व मते आणि नियमपुस्तिका, कोणतीही प्रशासकीय कार्यवाही, उपविधि, सर्व प्रकारच्या सूचना, कोणतेही प्रशासकीय काम व कामकाज, योजना, कार्यक्रम, धोरणे, निर्णय, ठराव, प्रशासकीय व इतर अहवाल, प्रसिद्धीपत्रके, निमंत्रण पत्रिका, नाममुद्रित पत्रे किंवा राज्य शासनाच्या कोणत्याही कार्यालयाने पारित करावयाचे जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित इतर कोणतेही आदेश व दस्तऐवज;

(ड) राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहांसमोर मांडण्यात यावयाचे सर्व प्रशासकीय व इतर अहवाल आणि शासकीय कागदपत्रे;

(ई) राज्य शासनाने किंवा त्याच्या वतीने किंवा त्याच्या कोणत्याही विभागाने किंवा त्याच्या कार्यालयाने द्यावयाची किंवा निर्गमित करावयाची कोणतीही अनुज्ञप्ती, परवाना, प्रमाणपत्र, निविदा किंवा जाहिरात;

(फ) राज्य शासनाच्या कार्यालयांमध्ये वापरण्यात यावयाचे सर्व प्रमाणित नमुने, प्रपत्रे किंवा नोंदवह्या किंवा जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असणारे इतर कोणतेही दस्तऐवज;

१. सन २०१५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३६, कलम ३ द्वारे, हा खंड दाखल केला.

२. सन २०२१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १४, कलम २(ख) द्वारे, हे खंड जादा दाखल केले.

३. वरील अधिनियमाच्या कलम ३ द्वारे, कलम ४ ला त्याचे पोट-कलम (१) असा नवीन क्रमांक दिला व नवीन क्रमांक दिलेल्या पोट-कलम (१) नंतर पोट-कलम (२) जादा दाखल केले.

(ग) राज्य शासनाच्या कार्यालयांतील सर्व संकेतफलक, नामफलक, सूचना फलक आणि जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असणाऱ्या इतर कोणत्याही प्रदर्शक बाबी;

(ह) राज्य शासनाच्या कार्यालयांमध्ये वापरण्यात येणारे सर्व शिक्के व मोहोरा;

(आय) राज्य शासनाच्या कोणत्याही कार्यालयाने आंतरजालामार्फत पुरवावयाचे इतर कोणतेही दस्तऐवज किंवा सेवा आणि संकेतस्थळ, उपयोजके, संकेतस्थळद्वारा (पोर्टल) यांमार्फत व संदेशवहनाच्या अन्य कोणत्याही वीजकीय (इलेक्ट्रॉनिक) मार्गाने करावयाचे जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असणारे कोणतेही संदेशवहन; आणि

(जे) विहित करण्यात येतील अशी इतर कोणतीही शासकीय प्रयोजने.]

५. नेमलेल्या दिवसापासून—

(अ) राज्याच्या विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे मांडण्यात आलेली विधेयके (किंवा त्यांस मध्ये मराठी सुचवावयाच्या दुरुस्त्या) यात; भाषेचा वापर करणे.

(ब) राज्याच्या विधानमंडळाने संमत केलेले सर्व अधिनियम आणि संविधानाचा अनुच्छेद २१३ अन्वये महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांनी प्रख्यापित केलेले सर्व अध्यादेश यात;

(क) संविधानान्वये किंवा संसदेने किंवा राज्य विधानमंडळाने केलेल्या कोणत्याही विधिअन्वये राज्य सरकारने केलेले सर्व आदेश, नियम, विनियम आणि उपविधी यात, मराठी भाषेचा वापर करण्यात येईल :

^१[परंतु, राज्य शासनास, खंड (अ) ते (क) यांच्या प्रयोजनांकरिता, विशेष परिस्थितीनुसार किंवा तांत्रिक कारणांकरिता, इंग्रजी भाषेचा वापर करणे आवश्यक आहे अशी त्याची खात्री पटली असेल तर तसे करता येईल.]

^२[५अ. या अधिनियमाच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी, प्रत्येक मंत्रालयीन विभागाच्या या दुय्यम आणि प्रशासकीय नियंत्रणाखालील कार्यालयांसह राज्य शासनाचे प्रत्येक कार्यालय, जनसंवाद व अधिनियमाची जनहित यांच्याशी संबंधित त्यांच्या धोरणांमध्ये मराठी भाषेचा वापर करण्यासाठी यथोचित तरतुदी करील. प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी धोरणांमध्ये तरतुदी करणे.]

५ब. (१) राज्य शासनाचे प्रत्येक कार्यालय, या अधिनियमान्वये त्याला नेमून दिलेली कार्ये पार मराठी भाषा पाडण्यासाठी, सुयोग्य अधिकाऱ्यास "मराठी भाषा अधिकारी" म्हणून पदनिर्देशित करील. अधिकारी

(२) मराठी भाषा अधिकारी पुढील कार्ये पार पाडील :—

(अ) कार्यालयामध्ये शासकीय प्रयोजनांसाठी मराठीचा वापर करत नसल्यासंबंधीची व या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी होत नसल्यासंबंधीची गाऱ्हाणी किंवा तक्रारी स्वीकारणे व त्यांचे प्रभावी निवारण करण्यासाठी सहाय्य करणे; आणि

(ब) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींच्या प्रभावी अंमलबजावणीची सुनिश्चिती करण्यासाठी उपाययोजना करणे.

१. सन १९९६ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २, कलम २ द्वारे, हे परंतुक जादा दाखल केले.

२. सन २०२१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १४, कलम ४ द्वारे, कलमे ५अ, ५ब, ५क, ५ड, ५ई, ५फ, ५ग, ५ह व ५आय समाविष्ट केली.

(३) कार्यालय प्रमुख आणि कार्यालयातील अन्य कोणताही अधिकारी व कर्मचारी, या अधिनियमान्वये मराठी भाषा अधिकाऱ्यास नेमून दिलेली कार्ये पार पाडण्यासाठी आवश्यक ते सहाय्य करतील.

राज्य मराठी भाषा समिती घटित करणे. **५क.** (१) या अधिनियमान्वये प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करण्यासाठी व नेमून दिलेली कार्ये पार पाडण्यासाठी एक राज्य मराठी भाषा समिती असेल.

(२) राज्य मराठी भाषा समितीमध्ये, पुढील सदस्यांचा अंतर्भाव असेल :—

(एक) मंत्री, मराठी भाषा	अध्यक्ष;
(दोन) राज्यमंत्री, मराठी भाषा	उपाध्यक्ष;
(तीन) मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन	उपाध्यक्ष;
(चार) अपर मुख्य सचिव (सेवा), सामान्य प्रशासन विभाग	सदस्य;
(पाच) सचिव, मराठी भाषा विभाग	सदस्य;
(सहा) सचिव, शालेय शिक्षण विभाग	सदस्य;
(सात) सचिव, नगर विकास विभाग	सदस्य;
(आठ) सचिव, महसूल विभाग	सदस्य;
(नऊ) उपसचिव, मराठी भाषा विभाग	सदस्य-सचिव.

(३) राज्य मराठी भाषा समितीला, योग्य वाटेल अशा विविध क्षेत्रातील तज्ज्ञांना वेळोवेळी, बैठकीसाठी आमंत्रित करता येईल.

(४) राज्य मराठी भाषा समिती, वर्षातून किमान एकदा बैठक घेईल.

(५) राज्य मराठी भाषा समिती, पुढील अधिकारांचा वापर करील व पुढील कार्ये पार पाडील :—

(एक) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करण्याची सुनिश्चिती करणे व त्याचा आढावा घेणे;

(दोन) जिल्हा मराठी भाषा समितीने, या अधिनियमान्वये तिची कार्ये पार पाडताना, केलेल्या कारवाईबाबत सादर केलेल्या शिफारशींसह वार्षिक अहवालावर विचार करणे आणि या अधिनियमाच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी तिला योग्य वाटतील असे निदेश जिल्हा मराठी भाषा समितीला देणे;

(तीन) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी, तिला योग्य वाटतील असे निदेश, राज्य शासनाच्या सर्व कार्यालयांना आणि जिल्हा मराठी भाषा समितीला देणे;

(चार) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी आवश्यक असतील अशी प्रोत्साहके, बक्षिसे किंवा योजना यांची शिफारस करणे.

जिल्हा मराठी भाषा समिती घटित करणे. **५ड.** (१) प्रत्येक जिल्हाधिकारी, या अधिनियमान्वये त्याला प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करण्यासाठी आणि नेमून देण्यात आलेली कार्ये पार पाडण्यासाठी जिल्ह्यात, एक जिल्हा मराठी भाषा समिती घटित करील.

(२) जिल्हा मराठी भाषा समितीमध्ये, पुढील सदस्यांचा अंतर्भाव असेल :—

(एक) जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष;
(दोन) महानगरपालिका आयुक्त	सदस्य;
(तीन) पोलीस अधीक्षक	सदस्य;
(चार) मुख्य कार्यकारी अधिकारी (जिल्हा परिषद)	सदस्य;

(५)

(पाच) जिल्हा शिक्षणाधिकारी	सदस्य;
(सहा) मराठी भाषा, कला, प्रयोगनिष्ठ कला, साहित्य, संस्कृती किंवा प्रकाशने या क्षेत्रातील जिल्ह्यात राहणाऱ्या व्यक्तींमधून, जिल्हाधिकाऱ्याने नामनिर्देशित करावयाचे दोन प्रतिनिधी	सदस्य;
(सात) मराठी भाषा, कला, प्रयोगनिष्ठ कला, साहित्य, संस्कृती, प्रकाशने किंवा ग्रंथालये या क्षेत्रातील जिल्ह्यात काम करणाऱ्या अशासकीय संस्था, संघटना, चळवळी किंवा मंच यांतील, जिल्हाधिकाऱ्याने नामनिर्देशित करावयाचे दोन प्रतिनिधी	सदस्य;
(आठ) जिल्हाधिकारी कार्यालयात पदनिर्देशित केलेला मराठी भाषा अधिकारी	सदस्य-सचिव.

(३) वरील खंड (सहा) व (सात) मध्ये निर्दिष्ट केलेले अशासकीय सदस्य, जिल्हाधिकारी आदेशाद्वारे विनिर्दिष्ट करील अशा कालावधीसाठी पद धारण करतील.

(४) जिल्हा मराठी भाषा समिती, तीन महिन्यातून किमान एकदा बैठक घेईल.

५.३. (१) जिल्हा मराठी भाषा समिती, पुढील अधिकारांचा वापर करील आणि पुढील कार्ये पार पाडेल :— जिल्हा मराठी

(अ) या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी जिल्ह्यातील राज्य शासनाच्या सर्व कार्यालयांना निदेश देणे; जिल्हा मराठी भाषा समितीचे अधिकार व कार्ये.

(ब) शासकीय प्रयोजनांसाठी, किंवा या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींच्या अंमलबजावणीसाठी मराठीचा वापर होत नसल्यासंबंधीच्या गाऱ्यांच्या किंवा तक्रारीची चौकशी करणे व त्याचे निवारण करणे;

(क) जिल्ह्यातील राज्य शासनाच्या सर्व कार्यालयांमधून या अधिनियमाखालील तक्रारींशी किंवा गाऱ्यांशी संबंधित आवश्यक माहिती, अभिलेख व अहवाल मागविणे व प्राप्त करणे;

(ड) या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसंबंधीच्या तक्रारींची किंवा गाऱ्यांच्या चौकशी करणे व त्यांचे निवारण करणे आणि त्या शीघ्रगतीने निकालात काढणे;

(ई) या अधिनियमाच्या कोणत्याही तरतुदींचे उल्लंघन झाल्याचे दिसून आले तर, या अधिनियमाच्या तरतुदींचे अनुपालन करण्यासाठी राज्य शासनाच्या संबंधित कार्यालयास निदेश देणे;

(फ) या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करण्याच्या संबन्धात, राज्य शासन, वेळोवेळी निदेश देईल अशा विविध कार्यक्रमांचे, प्रकल्पांचे, उपक्रमांचे, कार्यशाळांचे, प्रदर्शनांचे किंवा चर्चासत्रांचे आयोजन करणे;

(ग) या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करण्याच्या संबन्धात, या अधिनियमा अन्वये तिची कार्ये पार पाडताना, तिने केलेल्या कारवाईबाबतचा वार्षिक अहवाल, शिफारशीसह, राज्य मराठी भाषा समितीला सादर करणे;

(ह) विहित करण्यात येतील अशा इतर अधिकारांचा वापर करणे आणि अशी इतर कार्ये पार पाडणे.

(२) राज्य शासनाची कार्यालये, जिल्हा मराठी भाषा समितीच्या निदेशांचे, ते प्राप्त झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या कालावधीच्या आत, अनुपालन करतील व जिल्हा मराठी भाषा समितीला अनुपालन अहवाल पाठवतील.

मराठी भाषेच्या ५५. राज्य शासनाचे प्रत्येक कार्यालय, या अधिनियमाखालील आणि त्याखाली केलेल्या नियमांखालील वापराबाबत वर्जित प्रयोजनांव्यतिरिक्त, सर्व शासकीय प्रयोजनांमध्ये मराठी भाषेचा वापर केला जात आहे असे, त्याच्या स्वयंप्रेरणेने संकेतस्थळावर किंवा इतर कोणत्याही वीजकीय (इलेक्ट्रॉनिक) साधनावर किंवा जनतेला सहज साध्य होईल प्रकटीकरण. अशा संदेशवहनाच्या इतर कोणत्याही साधनावर, स्वयंप्रेरणेने प्रसिद्ध करील.

अंमलबजावणी व अनुपालन ५६. राज्य शासनाच्या विभागाचा प्रशासकीय प्रमुख किंवा विभाग प्रमुख किंवा कार्यालयाचा कार्यालय करण्याची करण्यारी. प्रमुख किंवा कार्यालयाचा नियंत्रण अधिकारी,—
जबाबदारी. (अ) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी;
(ब) जिल्हा मराठी भाषा समितीने, राज्य मराठी भाषा समितीने व राज्य शासनाने, वेळोवेळी दिलेल्या सर्व निदेशांच्या व अनुदेशांच्या अनुपालनासाठी;
(क) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी, सर्व आवश्यक सुविधा व सेवा पुरविण्यासाठी,
जबाबदार असेल.

निदेश देण्याचा शासनाचा अधिकार. ५७. राज्य शासनास, या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी, आवश्यक असतील असे निदेश किंवा अनुदेश, राज्य शासनाच्या सर्व कार्यालयांना देता येतील.
शिक्षा.

५८. शिस्तभंगविषयक प्राधिकारी, या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करत नसल्याबाबतची तक्रार किंवा गान्हाणे प्राप्त झाल्यावर, आवश्यक असल्याचे दिसून आल्यास, महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम, १९७९ याअन्वये किंवा त्याला लागू असलेल्या अन्य कोणत्याही सेवा नियमांन्वये किंवा विनियमांन्वये संबंधित शासकीय कर्मचाऱ्याविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करील. शिस्तभंगविषयक प्राधिकारी, त्याने केलेल्या अशा शिस्तभंगाच्या कारवाईसंबंधातील अहवाल राज्य मराठी भाषा समितीला व जिल्हा नियम मराठी भाषा समितीला सादर करील.]

करण्यारी शक्ती. ६. (१) राज्य सरकारला राजपत्रातील अधिसूचनेद्वारे या अधिनियमाचे उद्देश पार पाडण्यासाठी नियम करता येतील.

(२) या कलमान्वये केलेला प्रत्येक नियम, तो केल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाचे अधिवेशन चालू असताना एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाठच्या दोन अधिवेशनात एकूण तीस दिवसांची होईल इतक्या मुदतीकरिता राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात आला पाहिजे; आणि ज्या अधिवेशनात तो अशा रीतीने ठेवण्यात आला असेल ते अधिवेशन किंवा त्याच्या लगेचनंतरचे अधिवेशन समाप्त होण्यापूर्वी त्या नियमात कोणताही फेरफार करण्यास दोन्ही सभागृहे कबूल होतील किंवा नियम करण्यात येऊ नये म्हणून दोन्ही सभागृहे कबूल होतील तर तो नियम, अशा निर्णयाची अधिसूचना राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आल्याच्या तारखेपासून केवळ अशा सुधारलेल्या स्वरूपातच अंमलात येईल किंवा, यथास्थिति, तो नियम अंमलात येणार नाही. तथापि, त्या नियमात अशा रीतीने कोणतेही फेरफार केल्यामुळे किंवा तो नियम रद्द केल्यामुळे त्या नियमान्वये पूर्वी केलेल्या किंवा करण्याचे राहून गेलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या वैधतेस बाध येणार नाही.

महाराष्ट्र शासनाची प्रकाशनाची मिळण्याची ठिकाणे

- संचालक

शासन मुद्रण, लेखनसामग्री व प्रकाशन संचालनालय,
महाराष्ट्र राज्य (प्रकाशन शाखा) नेताजी सुभाष मार्ग, मुंबई-४००००४.
दूरध्वनी : (०२२) २३६३२६९३ व ३६३०६९५

- व्यवस्थापक

शासकीय फोटोझिको मुद्रणालय व ग्रंथागार
फोटोझिको मुद्रणालय आवार, जी. पी. ओ. नजीक, पुणे-४११००१
दूरध्वनी : (०२०) २६१२५८०८

- व्यवस्थापक

शासकीय मुद्रणालय व ग्रंथागार,
सिव्हील लाईन्स, नागपूर-४४०००१
दूरध्वनी : (०७१२) २५६२६१५

- सहा. संचालक

शासकीय लेखनसामग्री भांडार व ग्रंथागार, पैठण रोड,
औरंगाबाद-४३१००१
दूरध्वनी : (०२४०) २३३१५२५

- व्यवस्थापक

शासकीय मुद्रणालय व लेखनसामग्री भांडार,
ताराबाई पार्क, कोल्हापूर-४१६००३
दूरध्वनी : (०२३१) २६५०४०२

आणि

महाराष्ट्र शासनाच्या प्रकाशनाचे अधिकृत विक्रेते

GOVERNMENT OF MAHARASHTRA
LAW AND JUDICIARY DEPARTMENT

Maharashtra Act No. V of 1965

THE MAHARASHTRA OFFICIAL LANGUAGES ACT, 1964

(Text as on 4th February 2022)

PRINTED IN INDIA BY THE MANAGER, GOVERNMENT CENTRAL PRESS, MUMBAI AND PUBLISHED BY
THE DIRECTOR, GOVERNMENT PRINTING, STATIONERY AND PUBLICATIONS, MAHARASHTRA STATE,
MUMBAI 400 004.

[Price : Rs. 26]

THE MAHARASHTRA OFFICIAL LANGUAGES ACT, 1964

CONTENTS

PREAMBLE.

SECTIONS.

1. Short title, extent and commencement.
- 1A. Marathi to be the official language of the State.
2. Definitions.
3. Continuance of English language for use in State Legislature.
4. Official language for official purposes of State.
5. Marathi language to be used in Bills, etc.
- 5A. Provisions in Policy for effective implementation of this Act.
- 5B. Designation of Marathi Language Officer.
- 5C. Constitution of State Marathi Language Committee.
- 5D. Constitution of District Marathi Language Committee.
- 5E. Powers and functions of District Marathi Language Committee.
- 5F. Proactive disclosure about use of Marathi.
- 5G. Responsibility of implementation and compliance.
- 5H. Power of Government to give directions.
- 5I. Punishment.
6. Power to make rules.

MAHARASHTRA ACT No. V OF 1965.¹

[THE MAHARASHTRA OFFICIAL LANGUAGES ACT, 1964]

[11th January 1965]*

Amended by Mah. 2 of 1996

(3-1-1996)*

Amended by Mah. 36 of 2015 (21-8-2015)*

Amended by Mah. 14 of 2021 (16-7-2021)*

An Act to provide for the adoption of languages which may be used for the official purposes of the State including purposes of the Legislature of the State.

WHEREAS, it is expedient to provide for the adoption of languages which may be used for the official purposes of the State including purposes of the Legislature of the State; It is hereby enacted in the Fifteenth Year of the Republic of India as follows : —

1. Short title, extent and commencement.— (1) This Act may be called the Maharashtra Official Languages Act, 1964.

(2) It extends to the whole of the State of Maharashtra.

(3) This sections and section 3 shall come into force on the 26th day of January 1965; and the remaining provisions of this Act shall come into †force on such date as the State Government may, by notification in the *Official Gazette*, appoint; and different dates may be appointed for different provisions of this Act or different matters referred to in those provisions.

²[1A. **Marathi to be the official language of the State.**— The official language of the State of Maharashtra shall be Marathi.]

2. Definitions.— In this Act, unless the context requires otherwise, —

(a) “appointed day” in relation to section 3 means the 26th day of January 1965, and in relation to any other provision of this, Act or any such provision in relation to any matter therein means the day on which that provision or any provision in relation to that matter comes into force;

(b) “Constitution” means the Constitution of India;

³[(b-1) “ District Marathi Language Committee ” means a District Marathi Language Committee constituted in each district under section 5D;]

⁴[(c) “Marathi” means the Marathi language in Devnagari script which is adopted in the State under Government Resolutions issued, from time to time;]

⁵[(d) “Marathi Language Officer” means an officer designated as the Marathi Language Officer under sub-section (1) of section 5B;

(e) “prescribed” means prescribed by rules;

(f) “State Government” means the Government of Maharashtra;

(g) “State Marathi Language Committee” means the State Marathi Language Committee constituted under section 5C.]

¹ For Statement of Objects and Reasons, see *Maharashtra Government Gazette*, 1964, Part V Extra, Page 364.

* This indicates the date of commencement of the Act.

† Sections 4 and 6 were brought into force with effect from 1st May 1966, *vide* G.N. G.A.D., No. OFL-1066 (i)-M, dated the 30th April 1966.

‡ Section 5 was brought into force with effect from 15th August 1995, *vide* G.N. G.A.D., No. OFL-1095/737/CR-36/95/20-B, dated the 14th August 1995.

² Section 1A was inserted by Mah. 36 of 2015, s.2.

³ Clause (b-1) was inserted by Mah. 14 of 2021, s.2(a).

⁴ Clause (c) was substituted by Mah. 36 of 2015, s.3.

⁵ Clauses (d) to (f) were added by Mah. 14 of 2021, s.2 (b).

3. Continuance of English language for use in State Legislature.— Notwithstanding the expiration of the period of fifteen years from the commencement of the Constitution mentioned in article 210, the English language may, as from the appointed day, continue to be used, in addition to Hindi and Marathi, for the transaction of business in the Legislature of the State.

4. Official language for Official purposes of State.— ¹[(1)] Subject to the provisions of this Act, Marathi shall, as from the appointed day, be the language to be used for all official purposes referred to in article 345 of the Constitution, as respects the State of Maharashtra except such purposes as the State Government may, by rules issued from time to time in the *Official Gazette*, specify, and Hindi may be used as the official language for such expected purposes.

² [(2) All official purposes under sub-section (1) includes the following namely :—

(a) all internal affairs or business of all offices of the State Government;

(b) all communication and correspondence to be made with the public in the State by all offices of the State Government;

(c) all noting, drafting, all remarks, comments and opinions thereon, manuals, any administrative proceedings, bye-laws, all types of notices, any administrative work and business, schemes, programs, policies, decisions, resolutions, administrative and other reports, press releases, invitation cards, letter-heads or any other orders or documents pertaining to public interface and public interest to be issued by any office of the State Government;

(d) all administrative and other reports and official papers to be laid before the both Houses of the Legislature;

(e) any license, permit, certificate, tender or advertisement to be given or issued by or on behalf of the State Government or any Department or office thereof ;

(f) all standard forms, proformas or registers to be used or any other documents pertaining to public interface and public interest in offices of the State Government ;

(g) all sign boards, name plates, notice boards and any other display matters pertaining to public interface and public interest in offices of the State Government ;

(h) all stamps or seals to be used in offices of the State Government ;

(i) any other documents or services to be provided through internet and any communication pertaining to the public interface and public interest to be made through the website, apps, portals and any other electronic mode of communication by any office of the State Government ; and

(j) any other such official purposes as may be prescribed.]

5. Marathi language to be used in Bills, etc. .— Marathi shall, as from the appointed day, be the language to be used —

(a) in Bills introduced (or amendments thereto to be moved) in either House of the Legislature of the State;

(b) in all Acts passed by the Legislature of the State and in all Ordinances promulgated by the Governor of Maharashtra under article 213 of the Constitution ;

(c) in all orders, rules, regulations and bye-laws issued by the State Government under the Constitution, or under any law made by Parliament or the Legislature of the State :

³[Provided that, the State Government may use the English language for the purposes of clauses (a) to (c), if it is satisfied that it is necessary so to do under special circumstances or for technical reasons.]

¹ Section 4 was renumbered as sub-section (1) by Mah. 14 of 2021, s.3.

² Sub-section (2) was added by Mah. 14 of 2021, s.3.

³ This proviso was inserted by Mah.2 of 1996, s.2.

1[5A. Provisions in policy for effective implementation of this Act.— Every office of the State Government, including offices subordinate and under administrative control of each Department of Mantralaya, shall make suitable provisions in its policies pertaining to public interface and public interest for use of Marathi for effective implementation of the provisions of this Act.

5B. Designation of Marathi Language Officer.— (1) Every office of the State Government shall designate a suitable officer as 'Marathi Language Officer' to discharge the functions assigned to him under this Act.

(2) The Marathi Language Officer shall discharge the following functions, namely :—

(a) receive the grievances or complaints pertaining to non-use of Marathi in official purposes and implementation of the provisions of this Act in the office and to facilitate for its effective redressal; and

(b) to take steps to ensure the effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder.

(3) The Head of the Office and any other officer and employees in the office shall render necessary assistance to the Marathi Language Officer for discharging the functions assigned to him under this Act.

5C. Constitution of State Marathi Language Committee.— (1) There shall be a State Marathi Language Committee to exercise the powers conferred on and to discharge the functions assigned to it under this Act.

(2) The State Marathi Language Committee shall consist of the following members, namely :—

(i) Minister, Marathi Language	Chairperson;
(ii) State Minister, Marathi Language	Vice-Chairperson;
(iii) Chief Secretary, Government of Maharashtra	Vice-Chairperson;
(iv) Additional Chief Secretary (Services), General Administration Department	Member;
(v) Secretary, Marathi Language Department	Member;
(vi) Secretary, School Education Department	Member;
(vii) Secretary, Urban Development Department	Member;
(viii) Secretary, Revenue Department	Member;
(ix) Deputy Secretary, Marathi Language Department	Member-Secretary.

(3) The State Marathi Language Committee may invite experts from various fields, as it may deems fit, from time to time, for the meeting.

(4) The State Marathi Language Committee shall meet at least once in a year.

(5) The State Marathi Language Committee shall exercise the following powers and discharge the following functions, namely :—

(i) ensure and review the implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder;

(ii) consider an annual report alongwith recommendations submitted by the District Marathi Language Committee about action taken by it in discharge of its functions under this Act and to

¹ Sections 5A to 5I were inserted by Mah. 14 of 2021, s.4.

give directions to the District Marathi Language Committee as it deems fit for effective implementation of the provisions of this Act;

(iii) give directions to all offices of the State Government and the District Marathi Language Committee as it deems fit for effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder;

(iv) recommend such incentives, rewards or schemes as may be necessary for effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder.

5D. Constitution of District Marathi Language Committee.— (1) The District Collector of each district shall constitute a District Marathi Language Committee in the District to exercise the powers conferred on and to discharge the functions assigned to it under this Act.

(2) The District Marathi Language Committee shall consist of the following members, namely :—

(i) District Collector	Chairperson;
(ii) Municipal Commissioner	Member;
(iii) Superintendent of Police	Member;
(iv) Chief Executive Officer
(Zilla Parishad)	Member;
(v) District Education Officer	Member;
(vi) Two representatives amongst the
persons residing in the district from the
field of the Marathi language, arts,
performing arts, literature, culture or
publications to be nominated by the
District Collector	Member;
(vii) Two representatives of the
non-Government institutions,
organizations, movements or forums
working in the district in the field of
the Marathi language, arts, performing arts,
literature, culture, publications or
libraries to be nominated by the District Collector.	Member;
(viii) Marathi Language Officer
designated in the office of the
District Collector.	Member-Secretary.

(3) The non-official members referred to in clauses (vi) and (vii) above shall hold the office for such period as the District Collector may, by an order, specify.

(4) The District Marathi Language Committee shall meet at least once within three months.

5E. Powers and functions of District Marathi Language Committee .— (1) The District Marathi Language Committee shall exercise the following powers and discharge the following functions, namely :—

(a) give directions to all offices of the State Government in the District for effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder;

(b) enquire into and redress the grievances or complaints pertaining to non-use of Marathi for official purposes and implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder;

(c) call and receive the necessary information, records and reports pertaining to complaints or grievances under this Act from all offices of the State Government in the District;

(d) enquire into and resolve the complaints or grievances regarding implementation of this Act and dispose them in an expeditious manner;

(e) direct the concerned office of the State Government to comply with the provisions of this Act, if found violating any of the provisions of this Act;

(f) organize various programs, projects, activities, workshops, exhibitions and seminars as

may be directed by the State Government, time to time, with regard to the implementation of the provisions of this Act;

(g) submit an annual report to the State Marathi Language Committee about action taken by it in discharge of its functions under this Act along with its recommendations with regard to the effective implementation of the provisions of this Act;

(h) exercise such other powers and perform such other functions as may be prescribed.

(2) The offices of the State Government shall comply with the directions of the District Marathi Language Committee within a period of fifteen days from the receipt thereof and forward a compliance report to the District Marathi Language Committee.

5F. Proactive disclosure about use of Marathi.— Each office of the State Government shall proactively publish on its website or any other electronic mode or any other mode of communication which are easily accessible to the public that Marathi is being used in all official purposes, other than excepted purposes under this Act and rules made thereunder.

5G. Responsibility of implementation and compliance .— The administrative Head or Head of the Department or Head of the office or Controlling Officer of the office of the State Government shall be responsible for,—

(a) effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder;

(b) compliance of all directions and instructions issued by the District Marathi Language Committee, the State Marathi Language Committee and the State Government, from time to time;

(c) providing all necessary facilities and services for effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder.

5H. Power of Government to give directions.—The State Government may issue such directions or instructions to all offices of the State Government as may be necessary for effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder.

5I. Punishment.—The Disciplinary Authority shall on receipt of complaint or grievance regarding non-implementation of the provisions of this Act, initiate disciplinary action against the concerned Government servant under the Maharashtra Civil Services (Discipline and Appeal) Rules, 1979 or any other service rules or regulations as applicable to him, if found necessary. The Disciplinary Authority shall submit a report regarding such disciplinary action taken by it to the State Marathi Language Committee and District Marathi Language Committee.]

6. Power to make rules.— (1) The State Government may, by notification in the *Official Gazette*, make rules for carrying out the purposes of this Act.

(2) Every rule made under this section shall be laid, as soon as may be after it is made, before each House of the State Legislature while it is in session for a total period of thirty days which may be comprised in one session or in two successive sessions, and if, before the expiry of the session in which it is so laid on the session immediately following, both Houses agree in making any modification in the rule or both Houses agree that the rule should not be made, the rule shall from the date of publication of a notification in the *Official Gazette* of such decision have effect only in such modified form or be of no effect, as the case may be; so however, that any such modification or annulment shall be without prejudice to the validity to anything previously done or omitted, to be done under that rule.

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग चार

वर्ष ८, अंक १३]

गुरुवार, एप्रिल ७, २०२२/चैत्र १७, शके १९४४

[पृष्ठे ५, किंमत : रुपये २३.००

असाधारण क्रमांक ३३

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम.

अनुक्रमणिका

सन २०२२ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३१.— महाराष्ट्र राज्यातील स्थानिक प्राधिकरणांच्या शासकीय प्रयोजनांसाठी मराठी भाषेचा वापर करण्याकरिता तरतूद करण्यासाठी अधिनियम.	पृष्ठे
.. .. .	१-५

दिनांक ५ एप्रिल २०२२ रोजी माननीय राज्यपालांनी संमती दिलेला महाराष्ट्र विधानमंडळाचा पुढील अधिनियम माहितीसाठी, याद्वारे, प्रसिद्ध करण्यात येत आहे.

सतिश वाघोले,
प्रभारी सचिव (विधि विधान),
महाराष्ट्र शासन,
विधि व न्याय विभाग.

सन २०२२ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ३१.

(माननीय राज्यपालांची संमती मिळाल्यानंतर “महाराष्ट्र शासन राजपत्रात” दिनांक ७ एप्रिल २०२२ रोजी प्रथम प्रसिद्ध केलेला अधिनियम.)

महाराष्ट्र राज्यातील स्थानिक प्राधिकरणांच्या शासकीय प्रयोजनांसाठी मराठी भाषेचा

वापर करण्याकरिता तरतूद करण्यासाठी अधिनियम.

ज्याअर्थी, महाराष्ट्र राज्यातील स्थानिक प्राधिकरणांच्या शासकीय प्रयोजनांसाठी मराठी भाषेचा वापर करण्याकरिता तरतूद करणे इष्ट आहे ; त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या त्र्याहत्तराव्या वर्षी, याद्वारे, पुढील अधिनियम करण्यात येत आहे :—

१. या अधिनियमास, महाराष्ट्र स्थानिक प्राधिकरणे (राजभाषा) अधिनियम, २०२२, असे म्हणावे. संक्षिप्त नाव.

व्याख्या.

२. या अधिनियमात, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ आवश्यक नसेल तर,—

(क) “नियुक्ती प्राधिकारी” याचा अर्थ, ज्याला स्थानिक प्राधिकरणात किंवा त्याच्या कोणत्याही विभागामध्ये किंवा कार्यालयामध्ये कर्मचारी नियुक्त करण्याचा अधिकार आहे असे कोणतेही स्थानिक प्राधिकरण किंवा त्याचा कोणताही अधिकारी किंवा प्राधिकारी, असा आहे ;

(ख) “शिस्तभंगविषयक प्राधिकारी” याचा अर्थ, कर्मचाऱ्यांना लागू असलेले शिस्तीशी संबंधित असणारे नियम व विनियम या अन्वये शास्ती लादण्यासाठी सक्षम असलेला प्राधिकारी, असा आहे ;

(ग) “जिल्हा मराठी भाषा समिती” याचा अर्थ, महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ याच्या कलम ५ड अन्वये प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये घटित केलेली जिल्हा मराठी भाषा समिती, असा आहे ;

१९६५ चा
महा. ५.

(घ) “कर्मचारी” याचा अर्थ, स्थानिक प्राधिकरणाच्या कार्यालयातील कर्मचारी किंवा अधिकारी म्हणून नोकरीस असलेली कोणतीही व्यक्ती, असा आहे आणि यात, कंत्राटी तत्त्वावर नोकरीस असलेल्या व्यक्तींचा देखील समावेश होतो ;

(ङ) “स्थानिक प्राधिकरण” याचा अर्थ,—

(एक) महानगरपालिका, नगरपरिषद, नगरपंचायत, औद्योगिक नगरी, जिल्हा परिषद, पंचायत समिती, ग्रामपंचायत, अन्य कोणतीही स्थानिक स्वराज्य संस्था किंवा नियोजन प्राधिकरण; किंवा

(दोन) राज्य शासनाची मालकी असलेली, त्याचे नियंत्रण असलेली किंवा त्याने निधी पुरवठा केलेली वैधानिक महामंडळे, शासकीय कंपन्या किंवा कोणतेही प्राधिकरण, असा आहे ;

(च) “मराठी” याचा अर्थ, वेळोवेळी काढलेल्या शासन निर्णयांन्वये राज्यात जिचा अंगीकार केला आहे, अशी देवनागरी लिपीतील मराठी भाषा, असा आहे ;

(छ) “मराठी भाषा अधिकारी” याचा अर्थ, कलम ५ अन्वये मराठी भाषा अधिकारी म्हणून पदनिर्देशित केलेला अधिकारी, असा आहे ;

(ज) “विहित” याचा अर्थ, नियमांद्वारे विहित केलेले, असा आहे ;

(झ) “राज्य शासन” याचा अर्थ, महाराष्ट्र शासन, असा आहे ;

(ञ) “राज्य मराठी भाषा समिती” याचा अर्थ, महाराष्ट्र राजभाषा अधिनियम, १९६४ याच्या कलम ५क अन्वये घटित केलेली राज्य मराठी भाषा समिती, असा आहे.

१९६५ चा
महा. ५.

स्थानिक
प्राधिकरणांची
शासकीय भाषा.

३. (१) महाराष्ट्र राज्यातील सर्व स्थानिक प्राधिकरणांची शासकीय भाषा, मराठी असेल. मराठी ही, पोट-कलम (२) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या शासकीय प्रयोजनांखेरीज, पुढील प्रयोजनांसह, स्थानिक प्राधिकरणांच्या सर्व कार्यालयांमधील सर्व शासकीय प्रयोजनांसाठी तसेच जनसंवाद व जनहित या संबंधातील प्रयोजनांसाठी वापरावयाची भाषा असेल :—

(क) स्थानिक प्राधिकरणाच्या सर्व कार्यालयांचा सर्व अंतर्गत व्यवहार किंवा कामकाज ;

(ख) स्थानिक प्राधिकरणाच्या कार्यालयाने राज्यातील जनतेबरोबर करावयाचे सर्व संदेशवहन व पत्रव्यवहार ;

(ग) सर्व टिप्पण्या, मसुदे, आणि त्यावरील सर्व शिरे, अभिप्राय व मते, नियमपुस्तिका, कोणतीही प्रशासकीय कार्यवाही, उपविधि, सर्व प्रकारच्या सूचना, कोणतेही प्रशासकीय काम व कामकाज, योजना, कार्यक्रम, धोरणे, निर्णय, ठराव, प्रशासकीय व इतर अहवाल, प्रसिद्धीपत्रके, निमंत्रण पत्रिका, नाममुद्रित पत्रे, बैठकीचा पत्रव्यवहार, बैठकीचे इतिवृत्त किंवा स्थानिक प्राधिकरणाच्या कोणत्याही कार्यालयाने काढावयाचे, जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असणारे इतर कोणतेही दस्तऐवज ;

(घ) स्थानिक प्राधिकरण किंवा त्याचा कोणताही विभाग किंवा त्याचे कार्यालय यांनी किंवा त्यांच्या वतीने द्यावयाची किंवा निर्गमित करावयाची कोणतीही अनुज्ञप्ती, परवाना, प्रमाणपत्र, निविदा किंवा जाहिरात ;

(ङ) स्थानिक प्राधिकरणाच्या कार्यालयामध्ये वापरण्यात यावयाचे सर्व प्रमाण नमुने, प्रपत्रे किंवा नोंदवह्या अथवा जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असणारे इतर कोणतेही दस्तऐवज ;

(च) स्थानिक प्राधिकरणातील किंवा त्याच्या कोणत्याही विभागातील किंवा कार्यालयातील सर्व संकेतफलक, नामफलक, सूचना फलक आणि जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असणाऱ्या इतर कोणत्याही प्रदर्शक बाबी ;

(छ) स्थानिक प्राधिकरणाच्या कार्यालयांमध्ये वापरण्यात यावयाचे सर्व शिक्के व मोहोरा ;

(ज) स्थानिक प्राधिकरणाच्या कोणत्याही कार्यालयाने संगणक प्रणालीद्वारे पुरावावयाचे इतर कोणतेही दस्तऐवज किंवा सेवा आणि संकेतस्थळे, उपयोजके, संकेतस्थळद्वार (पोर्टल) यांमार्फत आणि संदेशवहनाच्या अन्य कोणत्याही वीजकीय (इलेक्ट्रॉनिक) मार्गाने करावयाचे जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असणारे कोणतेही संदेशवहन ;

(झ) विहित करण्यात येतील अशी अन्य कोणतीही शासकीय प्रयोजने.

(२) पुढील प्रयोजनांमध्ये, इंग्रजी भाषेचा वापर करता येईल :-

(एक) निव्वळ तांत्रिक व शास्त्रीय स्वरूपाचे संदेशवहन ;

(दोन) भारतीय राजदूतावास, वाणिज्यिक कार्यालये व व्यापार विषयक आयोग यांसह भारत सरकार व त्याच्या अंतर्गत असलेली कार्यालये यांच्याशी पत्रव्यवहार ;

(तीन) भारताच्या संविधानाच्या अनुच्छेद ३४६ च्या परंतुकामध्ये निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे, ज्या राज्याशी तसा करार केलेला नाही अशा अन्य कोणत्याही राज्य शासनाशी पत्रव्यवहार ;

(चार) परराष्ट्रीय राजदूतावासाशी किंवा वाणिज्य दूतावासाशी पत्रव्यवहार ;

(पाच) महालेखापालाकडे द्यावयाचे लेखे व महालेखापालाशी पत्रव्यवहार ;

(सहा) वैध अभिप्रायांबाबतची सर्व विवरणपत्रे आणि सर्व वैध अभिप्राय, वैध टाचणे व अभिहस्तांतरण लेखन, उच्च न्यायालयातील व सर्वोच्च न्यायालयातील विवादाशी संबंधित बाबी, वैध संकलने व विधि परीक्षा ;

(सात) वैद्यकीय औषधपत्रे, शवपरीक्षा अहवाल आणि न्यायवैद्यकीय प्रकरणांमधील अहवाल व स्थानिक प्राधिकरणांच्या वैद्यकीय विभागातील अशा इतर तांत्रिक बाबी ;

(आठ) विहित करण्यात येतील अशी इतर कोणतीही प्रयोजने.

४. या अधिनियमाच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी प्रत्येक स्थानिक प्राधिकरण, जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असणाऱ्या त्याच्या धोरणांमध्ये मराठी भाषेचा वापर करण्यासाठी सुयोग्य तरतुदी करील.

या अधिनियमाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी धोरणांमध्ये तरतुदी करणे.

मराठी भाषा
अधिकारी
पदनिर्देशित करणे.

५. (१) स्थानिक प्राधिकरणाचे प्रत्येक कार्यालय, या अधिनियमान्वये त्याला नेमून दिलेली कार्ये पार पाडण्यासाठी, एखाद्या सुयोग्य अधिकाऱ्यास “ मराठी भाषा अधिकारी ” म्हणून पदनिर्देशित करील.

(२) मराठी भाषा अधिकारी, पुढील कार्ये पार पाडील :-

(क) कार्यालयामध्ये, शासकीय प्रयोजनांसाठी मराठीचा वापर करित नसल्यासंबंधीची आणि या अधिनियमाच्या तरतुदींची अंमलबजावणी केली जात नसल्यासंबंधीची गाऱ्हाणी स्वीकारणे आणि त्यांचे प्रभावी निवारण करण्यासाठी सहाय्य करणे ; आणि

(ख) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याची सुनिश्चिती करण्यासाठी उपाययोजना करणे.

(३) कार्यालय प्रमुख आणि कार्यालयातील अन्य कोणताही अधिकारी व कर्मचारी, या अधिनियमान्वये मराठी भाषा अधिकाऱ्यास नेमून दिलेली कार्ये पार पाडण्यासाठी त्याला आवश्यक ते सहाय्य करतील.

मराठी भाषेच्या
वापराबाबत
स्वयंप्रेरणेने
प्रकटीकरण.

६. स्थानिक प्राधिकरणाचे प्रत्येक कार्यालय, कलम ३ च्या पोट-कलम (२) मध्ये नमूद केलेल्या प्रयोजनांव्यतिरिक्त, सर्व कार्यालयीन प्रयोजनांमध्ये तसेच जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असलेल्या प्रयोजनांमध्ये मराठी भाषेचा वापर केला जात आहे असे, त्याच्या संकेतस्थळावर किंवा इतर कोणत्याही वीजकीय (इलेक्ट्रॉनिक) साधनावर किंवा जनतेला सहज मिळेल अशा संदेशवहनाच्या इतर कोणत्याही साधनावर स्वयंप्रेरणेने प्रसिद्ध करील.

अंमलबजावणी
व अनुपालन
करण्याची
जबाबदारी.

७. स्थानिक प्राधिकरणाचा प्रशासकीय प्रमुख किंवा विभाग प्रमुख किंवा कार्यालय प्रमुख किंवा कार्यालयाचा नियंत्रण अधिकारी,—

(क) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी ;

(ख) जिल्हा मराठी भाषा समितीने, राज्य मराठी भाषा समितीने व राज्य शासनाने, वेळोवेळी दिलेल्या सर्व निदेशांच्या व अनुदेशांच्या अनुपालनासाठी ;

(ग) या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी, सर्व आवश्यक सुविधा व सेवा पुरविण्यासाठी,

जबाबदार असेल.

जिल्हा मराठी
भाषा समितीचे
अधिकार व कार्ये.

८. (१) जिल्हा मराठी भाषा समिती, पुढील अधिकारांचा वापर करील आणि पुढील कार्ये पार पाडील :-

(क) या अधिनियमाच्या किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी जिल्ह्यातील स्थानिक प्राधिकरणाच्या सर्व कार्यालयांना निदेश देणे ;

(ख) शासकीय प्रयोजनांसाठी तसेच जनसंवाद व जनहित यांच्याशी संबंधित असलेल्या प्रयोजनांसाठी मराठीचा वापर करित नसल्यासंबंधीची आणि या अधिनियमाच्या व त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची अंमलबजावणी केली जात नसल्यासंबंधीच्या गाऱ्हाण्यांची व तक्रारींची चौकशी करणे व त्याचे निवारण करणे ;

(ग) जिल्ह्यातील स्थानिक प्राधिकरणाच्या सर्व कार्यालयांमधून, या अधिनियमाखालील तक्रारींशी किंवा गाऱ्हाण्यांशी संबंधित असलेली आवश्यक माहिती, अभिलेख व अहवाल मागविणे व प्राप्त करणे ;

(घ) या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीशी संबंधित असणाऱ्या तक्रारींची किंवा गाऱ्हाण्यांची चौकशी करणे व त्यांचे निवारण करणे आणि त्या शीघ्ररीतीने निकालात काढणे ;

(ङ) या अधिनियमाच्या कोणत्याही तरतुदींचे उल्लंघन झाल्याचे आढळून आले तर, या अधिनियमाच्या तरतुदींचे अनुपालन करण्यासाठी स्थानिक प्राधिकरणाच्या संबंधित कार्यालयास निदेश देणे ;

(च) या अधिनियमाखालील तिची कार्ये पार पाडताना तिने केलेल्या कारवाईबद्दलचा वार्षिक अहवाल या अधिनियमाच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याच्या संबंधातील तिच्या शिफारशीसह राज्य मराठी भाषा समितीला सादर करणे.

(२) स्थानिक प्राधिकरणाची कार्यालये, जिल्हा मराठी भाषा समितीच्या निदेशांचे, ते प्राप्त झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या कालावधीच्या आत, अनुपालन करतील आणि जिल्हा मराठी भाषा समितीला अनुपालन अहवाल पाठवतील.

९. राज्य शासनास व राज्य मराठी भाषा समितीस, या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या नियमांच्या तरतुदींची प्रभावी अंमलबजाणी करण्यासाठी, आवश्यक असतील असे निदेश किंवा अनुदेश, स्थानिक प्राधिकरणाच्या सर्व कार्यालयांना देता येतील. स्थानिक प्राधिकरणाची कार्यालये, राज्य शासनाच्या व राज्य मराठी भाषा समितीच्या निदेशांचे पालन करतील. निदेश देण्याचा अधिकार.

१०. नियुक्ती प्राधिकारी व शिस्तभंगविषयक प्राधिकारी, या अधिनियमाच्या आणि त्याखाली केलेल्या शिक्का. नियमांच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करीत नसल्यासंबंधीची तक्रार किंवा गा-हाणे प्राप्त झाल्यावर, आवश्यक असल्याचे आढळून आल्यास, संबंधित स्थानिक प्राधिकरणाच्या कर्मचाऱ्याविरुद्ध, त्याला लागू असलेल्या अन्य कोणत्याही सेवा नियमान्वये किंवा विनियमान्वये शिस्तभंगाची कारवाई सुरू करील. नियुक्ती प्राधिकारी व शिस्तभंगविषयक प्राधिकारी, त्याने केलेल्या अशा शिस्तभंगाच्या कारवाईसंबंधीचा अहवाल, जिल्हा मराठी भाषा समितीला सादर करील.

११. (१) राज्य शासनास, या अधिनियमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी **राजपत्रातील**, अधिसूचनेद्वारे नियम करण्याचा अधिकार. नियम करता येतील.

(२) या अधिनियमान्वये केलेला प्रत्येक नियम, तो केल्यानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाचे अधिवेशन चालू असताना, एकाच अधिवेशनात किंवा लागोपाठच्या दोन अधिवेशनात मिळून एकूण तीस दिवसांचा होईल इतक्या कालावधीसाठी राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे ठेवण्यात येईल, आणि ज्या अधिवेशनात तो अशा रीतीने ठेवण्यात येईल, ते अधिवेशन किंवा त्याच्या लगतनंतरचे अधिवेशन समाप्त होण्यापूर्वी, त्या नियमात कोणताही फेरबदल करण्यास दोन्ही सभागृहे सहमत होतील किंवा असा कोणताही नियम करण्यात येऊ नये याबाबत दोन्ही सभागृहे सहमत होतील तर, त्या आशयाचा त्यांचा निर्णय, **राजपत्रात** अधिसूचित करतील, आणि तो नियम, असा निर्णय, **राजपत्रात** प्रसिध्द केल्याच्या दिनांकापासून केवळ अशा फेरबदल केलेल्या स्वरूपातच अंमलात येईल किंवा, यथास्थिति, मुळीच अंमलात येणार नाही ; तथापि, अशा कोणत्याही फेरबदलामुळे किंवा विलोपनामुळे त्या नियमान्वये पूर्वी केलेल्या किंवा करण्याचे वर्जिलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या विधिग्राह्यतेस बाधा येणार नाही.

१२. (१) जर या अधिनियमाच्या तरतुदी अंमलात आणताना कोणतीही अडचण उद्भवल्यास, राज्य शासनास, प्रसंगानुरूप उद्भवेत त्याप्रमाणे, ती अडचण दूर करण्याच्या प्रयोजनांकरिता, त्यास आवश्यक किंवा इष्ट वाटेल अशी, या अधिनियमाच्या तरतुदींशी विसंगत नसलेली कोणतीही गोष्ट, **राजपत्रात** प्रसिध्द केलेल्या आदेशाद्वारे, करता येईल : अडचणी दूर करण्याचा अधिकार.

परंतु, या अधिनियमाच्या प्रारंभाच्या दिनांकापासून दोन वर्षांचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर, असा कोणताही आदेश काढण्यात येणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये काढलेला प्रत्येक आदेश, तो काढण्यात आल्यानंतर, शक्य तितक्या लवकर, राज्य विधानमंडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर ठेवण्यात येईल.

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण भाग आठ

वर्ष ८, अंक २१]

गुरुवार, एप्रिल ७, २०२२/चैत्र १७, शके १९४४

[पृष्ठे ५, किंमत : रुपये २७.००

असाधारण क्रमांक ४९

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र विधानमंडळाचे अधिनियम व राज्यपालांनी प्रख्यापित केलेले अध्यादेश व केलेले विनियम आणि विधि व न्याय विभागाकडून आलेली विधेयके (इंग्रजी अनुवाद).

In pursuance of clause (3) of article 348 of the Constitution of India, the following translation in English of the Maharashtra Local Authorities (Official Languages) Act, 2022 (Mah. Act No. XXXI of 2022), is hereby published under the authority of the Governor.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra,

SATISH WAGHOLE,

I/c. Secretary (Legislation) to Government,
Law and Judiciary Department.

MAHARASHTRA ACT No. XXXI OF 2022.

(First published, after having received the assent of the Governor in the "Maharashtra Government Gazette", on the 7th April 2022).

An Act to provide for the use of Marathi language for the official purposes of the local authorities in the State of Maharashtra.

WHEREAS it is expedient to provide for the use of Marathi language for the official purposes of the local authorities in the State of Maharashtra; it is hereby enacted in the Seventy-third Year of the Republic of India as follows :—

1. This Act may be called the Maharashtra Local Authorities (Official Languages) Act, 2022. Short title.

2. In this Act, unless the context requires otherwise,— Definitions.

(a) "Appointing Authority" means any local authority or any officer or authority thereof who has powers to appoint the employees in any Local Authority or any department or office thereof ;

(b) "Disciplinary Authority" means the Authority competent to impose penalties under the rules or regulations relating to discipline applicable to the employees ;

(c) "District Marathi Language Committee" means a District Marathi Language Committee constituted in each District under section 5D of the Maharashtra Official Languages Act, 1964 ;

Mah.
V of
1965.

(d) " employee " means any person employed as an employee or officer in the office of the Local Authority and also includes persons employed on contractual basis;

(e) " Local Authority " means,—

(i) Municipal Corporation, Municipal Council, *Nagar Panchayat*, Industrial Township, Zilla Parishad, Panchayat Samiti, Village Panchayat, any other Local Self Government Authority or Planning Authority ; or

(ii) statutory corporations, Government companies or any authority owned, controlled or financed by the State Government;

(f) "Marathi" means the Marathi language in Devnagari script which is adopted in the State under the Government Resolutions issued, from time to time ;

(g) " Marathi Language Officer " means an officer designated as the Marathi Language Officer under section 5 ;

(h) "prescribed" means prescribed by rules;

(i) "State Government" means the Government of Maharashtra;

(j) "State Marathi Language Committee" means a State Marathi Language Committee constituted under section 5C of the Maharashtra Official Languages Act, 1964.

Mah.
V of
1965.

Official
language of
Local
Authorities.

3. (1) The official language of all the Local Authorities in the State of Maharashtra shall be Marathi. Except the official purposes specified in sub-section (2), Marathi shall be the language to be used for all official purposes as well as purposes related to the public interface and public interest in all offices of the Local Authority, including,—

(a) all internal affairs or business of all offices of the Local Authority ;

(b) all communication and correspondence to be made with the public in the State by the office of the Local Authority;

(c) all noting, drafting, all remarks, comments and opinions thereon, manuals, any administrative proceedings, bye-laws, all types of notices, any administrative work and business, schemes, programs, policies, decisions, resolutions, administrative and other reports, press releases, invitation cards, letter-heads, communication of meetings, minutes of meetings or any other documents pertaining to public interface and public interest to be issued by any office of the Local Authority ;

(d) any license, permit, certificate, tender or advertisement to be given or issued by or on behalf of the Local Authority or any Department or office thereof ;

(e) all standard forms, proformas or registers to be used or any other documents pertaining to the public interface and public interest in the office of the Local Authority ;

(f) all sign boards, name plates, notice boards and any other display matters pertaining to public interface and public interest in the Local Authority or any Department or office thereof ;

(g) all stamps or seals to be used in offices of the Local Authority;

(h) any other documents or services to be provided online and any communication pertaining to the public interface and public interest to be made through the websites, apps, portals and any other electronic mode of communication by any office of the Local Authority ;

(i) any other such official purposes as may be prescribed.

(2) The English language may be used in,—

(i) communication which is purely technical and scientific in nature ;

(ii) correspondence with the Government of India and the offices under it including Indian embassies, consular offices and trade commissions ;

(iii) correspondence with any other State Government with whom there is no agreement as referred to in the proviso to article 346 of the Constitution of India ;

(iv) correspondence with foreign embassies or consulates ;

(v) accounts to be rendered to the Accountant General and correspondence with the Accountant General;

(vi) all statements for legal opinions and all legal opinions, legal briefs and conveyancing, matters connected with litigation in the High Court and Supreme Court, legal compilations and law examinations ;

(vii) medical prescriptions, post mortem report and reports in medico-legal cases and such other technical matters in the Medical Department of the Local authorities ;

(viii) any other such purposes as may be prescribed.

4. Every Local Authority shall make suitable provisions in its policies pertaining to the public interface and public interest for use of the Marathi for effective implementation of the provisions of this Act.

Provisions in policy for effective implementation of this Act.

5. (1) Every office of the Local Authority shall designate a suitable officer as 'Marathi Language Officer' to discharge the functions assigned to him under this Act.

Designation of Marathi Language Officer.

(2) The Marathi Language Officer shall discharge the following functions, namely :—

(a) receive the grievances pertaining to non-use of Marathi for official purposes and implementation of the provisions of this Act in the office and to facilitate for its effective redressal; and

(b) to take steps to ensure the effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder.

(3) The Head of the office and any other officers and employees in the office shall render necessary assistance to the Marathi Language Officer for discharging functions assigned to him under this Act.

Proactive disclosure about use of Marathi.

6. Each office of the Local Authority shall proactively publish on its website or any other electronic mode or any other modes of communication, which are easily accessible to the public, that Marathi is being used for all official purposes as well as purposes related to the public interface and public interest, other than purposes mentioned in sub-section (2) of section 3.

Responsibility of implementation and compliance.

7. The administrative Head or Head of the Department or Head of the office or controlling officer of the office of the Local Authority shall be responsible for,—

(a) effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder ;

(b) compliance of all directions and instructions issued by the District Marathi Language Committee, State Marathi Language Committee and the State Government, from time to time;

(c) providing all necessary facilities and services for effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder.

Powers and functions of District Marathi Language Committee.

8. (1) The District Marathi Language Committee shall exercise the following powers and discharge the following functions, namely :—

(a) give directions to all offices of the Local Authority in the District for effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder ;

(b) enquire into and redress the grievances and complaints pertaining to non-use of Marathi for official purposes as well as purposes related to the public interface and public interest and implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder;

(c) call and receive the necessary information, records and reports pertaining to complaints and grievances under this Act from all offices of the Local Authority in the District;

(d) enquire into and resolve the complaints and grievances regarding implementation of this Act and dispose of them in an expeditious manner;

(e) direct the concerned office of the Local Authority to comply with the provisions of this Act, if found violating any of the provisions of this Act ;

(f) submit an annual report to the State Marathi Language Committee about action taken by it in discharge of its functions under this Act alongwith its recommendations with regard to the effective implementation of the provisions of this Act.

(2) The offices of the Local Authority shall comply with the directions of the District Marathi Language Committee within a period of fifteen days from the receipt thereof and forward a compliance report to the District Marathi Language Committee.

9. The State Government and State Marathi Language Committee may issue such directions or instructions to all the offices of the Local Authority as may be necessary for effective implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder. The offices of Local Authority shall comply with the directions of the State Government and State Marathi Language Committee. Power to give directions.

10. The Appointing Authority and Disciplinary Authority shall on receipt of the complaint or grievance regarding non-implementation of the provisions of this Act and the rules made thereunder, initiate disciplinary action against the employee of the concerned Local Authority under the service rules or regulations as applicable to him, if found necessary. The Appointing Authority and Disciplinary Authority shall submit a report regarding such disciplinary action taken by it to the District Marathi Language Committee. Punishment.

11. (1) The State Government may, by notification in the *Official Gazette*, make rules, for carrying out the purposes of this Act. Power to make rules.

(2) Every rule made under this Act shall be laid, as soon as may be, after it is made, before each House of the State Legislature, while it is in session for a total period of thirty days, which may be comprised in one session or in two or more successive sessions, and if, before the expiry of the session in which it is so laid or the session immediately following, both Houses agree in making any modification in rule or both Houses agree that the rule should not be made, and notify their decision to that effect in the *Official Gazette*, the rule shall from the date of publication of such decision in the *Official Gazette*, have effect only in such modified form or be of no effect, as the case may be; so however, that any such modification or annulment shall be without prejudice to the validity of anything previously done or omitted to be done under that rule.

12. (1) If any difficulty arises in giving effect to the provisions of this Act, the State Government may, as occasion arises, by an order published in the *Official Gazette*, do anything not inconsistent with the provisions of this Act, which appears to it to be necessary or expedient for the purposes of removing the difficulty: Power to remove difficulties.

Provided that, no such order shall be made after the expiry of the period of two years from the date of commencement of this Act.

(2) Every order made under sub-section (1) shall be laid, as soon as may be, after it is made, before each House of the State Legislature.